

RECERCA

**UNA NOVA SOCIETAT CIVIL: ACCIONS COL·LECTIVES DE
MASSES A L'ESPANYA POSTRANSICIONAL (ca. 1982-2002)**

INFORME FINAL

LLIURAT A LA FUNDACIÓ JAUME BOFILL

JULIOL DEL 2003

Direcció: Salvador Aguilar Solé

Coautors: María Trinidad Bretones

Rosa Carbó

Marisa Duarte

Josep Miquel García

Gisela Murillo

Marta Pérez Soria

Joaquim Sempere

Colaboradors: Xavier Godàs

Cecilia Levit

Joan Carles Ortega

Sebastián Romero

Jordi Torrent

El treball que es presenta a aquest INFORME és un compendi del treball de camp realitzat i del conjunt de la recerca, i un material preparatori per a convertir aquesta en una o varies publicacions en format de llibre. **ES PREGA NO UTILITZAR O CITAR EL MATERIAL SENSE AUTORITZACIÓ EXPRESSA DEL DIRECTOR DE LA RECERCA I DEL DIRECTOR DE LA FUNDACIÓ BOFILL.**

“... la intención teórica de este trabajo –y quizá este sea el único sentido válido del término ‘teórico’ en nuestra disciplina- consiste en arrancar a la historicidad y a la singularidad de las distintas crisis algunos fragmentos de conocimiento de orden nomológico”.

Michel Dobry
(1988:31)

Í N D E X

<i>Part I. <u>Introducció</u></i>	4
1. Presentació de l'estudi	5
2. L'objecte i l'estratègia d'investigació	14
Part II. <u>Modelització</u>	22
3. Teoria de l'acció col·lectiva: la noció d' <i>acció col·lectiva de masses</i>	23
4. Model teòric operacional: les mobilitzacions i l'estructura d'oportunitats polítiques	37
5. La noció de <i>societat civil</i>	65
6. Una teoria de la vaga general	69
Part III. <u>El context històric de les mobilitzacions</u>	91
7. Els cicles polítics del període 1976-2003	92
Part IV. <u>Els episodis empírics de les mobilitzacions de masses</u>	97
8. Precedents: les mobilitzacions durant la transició política	98
9. Les mobilitzacions entorn del referèndum sobre l'OTAN	133
10. Les vagues generals de 1985 i 1988	228
11. Les vagues generals de 1992 i 1994	306
12. La vaga general del 20J de 2002	309
13. 1991: les mobilitzacions contra la Guerra del Golf i la crisi d'opinió	357
Part V. <u>Materials annexos</u>	463
14. Bibliografia	463
15. Annexos. Dades sistemàtiques sobre els episodis de mobilització	481
16. Sigles sistemàtiques	599
17. Anàlisi de les vagues: metodologia de treball	602

I

INTRODUCCIÓ

Capítol 1 ■ PRESENTACIÓ DE L'ESTUDI

I.

El present Informe que lliurem a la Fundació Jaume Bofill recull els aspectes més destacats d'una recerca que ha ocupat durant aproximadament un any i mig, però amb els prolegòmens prop de dos anys, a bona part dels membres del grup d'investigació de la Universitat de Barcelona denominat CAD (Centre d'Investigació sobre Canvi Social i Democràcia). La investigació ha consistit en una indagació sobre la protesta social recent al nostre país; específicament, sobre els principals episodis contemporanis d'acció col·lectiva que han esclatat a Espanya i a Catalunya, amb dos paràmetres delimitadors bàsics:

- a) haver-se produït en el període postransicional, és a dir, amb la fase de resolució de la transició política ja culminada (cosa que, com altres investigadors, hipotitzem que es produí pel 1982, amb el primer relleu democràtic i pacífic del Govern i amb el que anomenem *transició institucional* ja acabada); per tant, entre 1982 i 2003 aproximadament.
- b) haver mobilitzat un seguiment massiu i adquirit, degut a aquest motiu, a vegades reforçat per altres, una significació política excepcional, fora d'allò que es considera normal en l'activitat política quotidiana (i tenint en conseqüència un impacte molt notable en el decurs mateix del període postransicional).

Els candidats immediats que satisfan aquestes condicions són els episodis d'acció col·lectiva següents: les mobilitzacions i moviments emergents que es produeixen entre 1982 i 1986 al voltant de la protesta contra l'entrada d'Espanya a l'OTAN; el que sembla un *cicle* de vagues generals que recolzen en l'experiència dels anys de la transició, especialment del 1976, i que es produeixen pel 1985, el 1988, el 1992, el 1994 i el 20J de 2002; les mobilitzacions en contra de la primera Guerra del Golf, pel 1991; i les grans mobilitzacions amb motiu de la segona Guerra del Golf del primer trimestre de 2003.

Per què aquesta indagació? Per què aquests paràmetres delimitadors? Hi ha diversos motius que expliquen el nostre interès en la qüestió i que hem de mencionar en aquesta Presentació, en allò fonamental i dit breument, aquests: la seqüència de protestes té entitat (quantitativa i qualitativa) i crida l'atenció per sí mateixa; però la seva anàlisi pot permetre també identificar factors causals de la transició política i el període postransicional fins ara poc explorats; i finalment, aquesta acció col·lectiva massiva i que es produeix amb una regularitat sorprenent durant el període 1982-2003 ens dona informació substantiva sobre la societat civil pròpia del període postransicional, la que emergeix després de 1982. Vegem els arguments amb una mica més de parsimònia.

Si bé s'acostuma a reconèixer a la transició política espanyola un cert (o inclús elevat, segons els observadors) "èxit" en l'intent de pacificar una comunitat complexa en un moment històric especialment difícil (la mort física del dictador que encapsalà un Règim de la variant dels feixismes durant prop de quaranta anys i sense ni recanvi intern viable ni suficient organització de l'oposició política per poder democratitzar imperativament el país), crida l'atenció el poc interès que han mostrat els investigadors per la part de protagonisme (i, per tant, d'"èxit") que pugui correspondre a la ciutadania en general en la consecució d'aquella fita. Els estudis

disponibles s'ocupen molt sovint dels esquemes hipotètics de programació ("monitorització") des de d'alt (el rei, Fernández Miranda, l'"amic" nordamericà etc.) o de l'activitat estratègica de les elits polítiques i socials que passarán després a ocupar l'estructura institucional del nou règim. S'ocupen molt poc, però, del paper que hi va jugar "la gent" corrent en la cruïlla del canvi de règim. En el benentès que ens referim al paper *polític* que hi va jugar, no al paper indirecte de recolzament mitjançant el vot, participació en la formació privada d'opinió o similar; ens interessem, per tant, pel paper deliberat i col·lectiu, per *l'acció col·lectiva* visible i tangible practicada per aquesta "gent corrent", per la ciutadania. Encara que la nostra investigació directe aquí en aquest punt es limita a algunes mobilitzacions fora de lo normal que es produeixen pel 1976, la importància que tenen en el context present, pensem, és que varen configurar una mena de "primer repertori" d'aprenentatge de la protesta social sota les noves condicions (de més lliberalització política) per a una població amb molt poca pràctica sobre això, per raons obvies, durant la dictadura; aquest petit tast a un moment tant estratègic com 1976, però, il·lumina aspectes importants de les accions col·lectives que sí estudiem abastament, les posttransicional posteriors a 1982, i permet copsar l'estret vincle que atribuïm entre la transició (1976-1982) i el període posttransicional (1982-2002) a la present recerca. En síntesi, el primer motiu de l'indagació és per tractar de vincular la protesta des d'abaix, la transició política i el resultant període posterior (1982-2003, en el qual centrem el treball de camp)

Segon argument motivador de la investigació: el total desacord amb els estudiosos de la transició i la "consolidació democràtica" que proposen que, un cop instal·lat el nou règim, cap al 1982 al cas espanyol, la democràcia liberal resultant ja s'ha de considerar per sí mateixa, desvinculada del seu passat; l'argument, en síntesi, proposa que les transicions no tenen efectes determinants apreciables, ni molt menys estructurals, més enllà de la "fase resoluciva" de Rustow¹. La filosofia bàsica de la present recerca, ben al contrari, és que les condicions en que es porta a terme el pacte transicional són rellevants durant molt de temps després, primer, i, segonament, que els règims polítics instaurats d'aquesta manera poden donar lloc a una variant peculiar de "democràcia" que és estructuralment anòmala i que genera efectes (també estructurals i, per tant, reproduïbles) durant molt de temps després. Les anomenem, parafrasejant Dahl, "poliarquies posttransicionals" per tal d'indicar precisament això². Pensem, a més, per al cas espanyol i català:

- a) Que hi ha vincles estrets entre aquesta configuració estructural peculiar del nou Règim i el cicle de potents mobilitzacions de masses que s'identifiquen entre 1982 i l'actualitat, i que hem citat.
- b) Això ens porta a pensar que la terminologia estàndard de la literatura sobre les transicions per al període posterior al canvi institucional, és a dir, la coneguda com a etapa de "consolidació democràtica", és dubtós que pugui considerar-se una denominació feliç. Per aquest període posterior tant crucial, i que al nostre parer pot ser molt llarg, és més prudent i menys apologetic parlar de "període posttransicional": és un període obert, pot ser de "consolidació democràtica", però pot ser no³, durant el qual la inexorable ambigüitat del pacte transicional porta a una situació de resultats potencials múltiples (entre els quals, el malajustament crònic de l'ordre polític).

En tercer lloc, prenem en compte la natura poc corrent, experimental, fins i tot "miraculosa" de la transició espanyola, com han fet notar molts estudiosos, i prenem

en compte també ón, fonamentalment, cal ubicar els grans factors causals d'aquest procés. Vegem Pérez Díaz (1984:28), per exemple:

“Parece imposible, a primera vista, que este salto histórico se haya realizado a partir del franquismo, y menos aún que lo haya sido sin ruptura traumática, de forma relativamente incruenta y con una aparente, extraña, facilidad. No pienso que la democracia liberal haya sido la consecuencia querida o esperada del franquismo. Todo lo contrario. Pero, de un modo paradójico que, reconozco, hace las delicias del sociólogo fascinado por el espectáculo de las consecuencias indeseadas de la conducta humana, sí es cierto que el régimen actual es el resultado de procesos iniciados y desarrollados en los últimos quince a veinte años del régimen anterior”.

Així i tot, tot i l'aparent “facilitat” amb que es realitzà la transició i s'enfocà el període posterior, crida l'atenció la impressionant seqüència de protestes socials de gran dimensió que hem esmentat i que envaeixen el conjunt d'aquest darrer període, teòricament de “consolidació democràtica”, en un ordre polític que, com a mínim amb l'excepció basca, es pot considerar aproximadament pacificat. Crida l'atenció doblement atesa la aparenment escassa atracció que ha exercit aquesta protesta popular sobre els investigadors. Nosaltres creiem que la importància, i fins i tot desmesura, d'aquest cicle de protesta està fora de dubte; i intuïtivament hipotitzem que té alguna relació amb el període transicional. En resum: la transició pot ser ha estat “exemplar” i “exitosa”; i l'ordre polític finalment instal·lat a Espanya i a Catalunya pot ser és bàsicament pacificat. Però una i altra han deixat un llegat en forma de esporàdica – però massiva- i paradoxal o enigmàtica disconformitat des d'abaix que amb aquesta recerca ens plantegem contribuir a il·luminar.

Quart, el cicle de protesta que és l'objecte central del present estudi, i també la mateixa transició i el període posterior, es produeixen al sí d'una època on, gairebé universalment, ha rebrotat amb gran força “la qüestió” de la societat civil. Dit d'una altra manera: tant a Chiapas com a Porto Alegre o Itàlia contemporàniament, com a Portugal i Polònia immediatament abans, per mencionar alguns dels episodis emblemàtics del resorgiment de la societat civil, aquesta ha passat a ser reconeguda com la variable clau per a revigoritzar l'estat crític de la majoria de democràcies liberals en existència i previsible per al futur pròxim. I també per a cercar les fonts de les transicions “exitoses” que encapsalen Portugal i Espanya als setantes (per exemple, Pérez Díaz, 1993) i Polònia als vuitantes i norantes. En el marc d'aquesta *era de la societat civil*, doncs, pot ser es poden establir analogies entre experiències com l'espanyola a la transició i la postransició i les dels països de l'Est que intentaven escapar de dictadures estalinistes amb, també, molt poca vertebració de les forces polítiques oposidores. A més, definida aquí telegràficament, la societat civil és centralment auto-organització de la ciutadania (Baker, 2002:1); i això és també el que trobem en el nostre cicle de protesta, de manera que utilitzem aquest com un indicador indirecte per reconstruir l'evolució que segueix la societat civil espanyola i catalana.

Cinquè, l'anàlisi empírica de la seqüència d'episodis de protesta social massiva que hem esmentat permet il·luminar o almenys entreveure aspectes importants, finalment, de l'història contemporània de l'esquerra espanyola i catalana. Com en tantes altres coses, la transició espanyola ha servit per comprimir en el temps, en lapses molt breus, processos de canvi social i polític que en països més “normals” han ocupat lapses molt llargs (dècades, inclús segles). Aquí, en una generació, i per centrar-nos en el tema que ara ens ocupa, s'han liquidat els moviments socials clàssics, s'ha pacificat el *clivatge* de classe (per a la qual cosa ens podem guiar com a indicador pel

comportament dels sindicats “de classe” actualment operatius), s’ha configurat l’esquerra parlamentaria moderna (just quan al nostre entorn aquesta entrava en una crisi d’identitat pot ser definitiva), han emergit els nous moviments socials, s’ha ensorrat el comunisme d’inspiració soviètica i estalinista, ha sorgit una *nova esquerra*, s’ha forjat un moviment de resistència a la globalització neoliberal... Els episodis de la protesta social d’aquesta generació (la de la transició política i les mobilitzacions massives iniciades pel 1982 fins avui) han pres forma al voltant d’aquestes transformacions de l’esquerra espanyola i catalana; i segurament encara és més cert lo contràri: aquesta esquerra d’ara mateix i del futur immediat s’ha pastat al voltant d’aquestes lluites socials de les quals n’han estat protagonistes però també criatures.

II.

L’Informe que segueix recull els punts nodals de la indagació i del treball de camp portat a terme durant un any i mig (entre gener de 2002 i juliol de 2003, tot i que mig any abans, cap a l’estiu de 2001, havia començat al sí del CAD un debat sobre les hipòtesis generals de l’estudi, les teories a aplicar etc.). L’Informe està estructurat en cinc parts i quinze capítols.

La Part I, *Introducció*, exposa els prolegòmens. Fonamentalment dos, corresponent un capítol a cadascun d’ells. Un, aquesta Presentació (capítol 1), on s’exposen els aspectes més generals de la investigació. Al capítol 2 es tracta de l’objecte de la recerca, d’una manera més pormenoritzada i operacional, incloses les hipòtesis generals que ens hem proposat contrastar. I també, un cop establerts els objectius fonamentals, de l’estrategia seguida per trobar-hi respostes (l’operacionalització bàsica, la metodologia de treball general, el treball de camp portat a terme).

La Part II, *Modelització*, conté quatre capítols que tracten de les teories emprades i dels models i elaboracions conceptuals que s’han pres en compte i, en alguns casos, s’han elaborat especialment per tal d’encaminar la operacionalització de les preguntes genèriques establertes a la Part I així com d’organitzar la cerca de dades i el seu tractament. El capítol 3, *Teoria de l’acció col·lectiva: la noció d’acció col·lectiva de masses*, tracta de cercar fonaments teòrics per a un fenomen, central a la recerca, com és la protesta massiva que és bàsicament auto-organitzada (una característica que, com veurem, afecta a bona part –però no tots- dels episodis inclosos en el nostre cicle de protesta), quelcom que no és directament assimilable a un moviment social, bé que les accions o episodis poden estar vinculats a algun o alguns moviments. El resultat és la noció d’“acció col·lectiva de masses”, emparentada però també molt diferent, de la tradicional categoria clàssica en els estudis de moviments socials anomenada “acció de turba” (o *mob action*). El capítol 4, *Model teòric operacional: les mobilitzacions i l’estructura d’oportunitats polítiques*, proposa un model per al conjunt de la recerca. Aquesta investiga centralment episodis d’acció col·lectiva, de manera que aquest model estableix una teoria per a ubicar l’estudi d’aquests fenòmens, teoria que es fonamenta en la perspectiva de l’estructura d’oportunitat política que, durant la darrera generació d’estudis, ha servit sovint per a tractar les mobilitzacions de la ciutadania en diferents ordres polítics. El capítol 5 tracta de la noció de *societat civil*, dels seus orígens i canvis de significat, proposant un model operacional sobre el contingut actual de la noció. El capítol 6, finalment, *Una teoria de la vaga general*, és un intent de donar fonament conceptual al fenomen de la vaga i, sobre tot, a les vagues de “nou tipus” que ens interessin aquí, com la emblemàtica de 1988 a Espanya i Catalunya: vagues doblades de manifestació massiva amb un for component auto-organitzat i que expressen demandes polítics no canalitzades per les organitzacions formals ortodoxes. Hem de fer constar

aquí una mancança producte de la impossibilitat de atendre durant aquest any i mig tots els aspectes rellevants d'una recerca que, a mesura que progressava, mostrava la complexitat inherent al seu objecte. Es tracta d'una reflexió conceptual sobre els fenòmens de les transicions polítiques i del període immediatament posterior (posttransicional), intentant apropar la noció de "consolidació democràtica" al terreny de la realitat i suggerint l'ampli ventall de possibilitats addicionals que s'obren per aquelles societats que han passat per una *transició institucional* (és a dir, una renovació institucional completa que, a l'àmbit d'allò polític, inaugura un nou règim). En una possible futura segona fase d'investigació, la recerca hauria de prestar una atenció aprofundida i comparada a aquestes nocions i models sobre les transicions i el període posterior a llur institucionalització. Les bases empíriques per a fer-ho amb propietat estan contingudes al present Informe.

En resum, la Part II és una part teòrica on es defineixen instruments per a generar i tractar dades noves pel que fa les preguntes que es planteja la recerca.

La Part III, *El context històric de les mobilitzacions*, tracta de les principals variables ambientals que acompanyen el pas d'un episodi al següent, i al conjunt del cicle de protesta. Hi havia aquí varies possibilitats, la principal la d'abordar aquesta qüestió com un estudi d'història espanyola i catalana recent. I en part, es tracta d'això. Però en part més important es tracta d'una altra cosa. En sintonia amb el model operacional mencionat (capítol 4), el que interessa de cara a la recerca és identificar, no tots els factors ambientals, sinó els factors ambientals principals que són rellevants com a impulsors de les mobilitzacions seleccionades. Vist des d'aquesta perspectiva, s'ha optat per utilitzar la noció de *cicle polític*, diferenciar el període 1982-2003 en cicles interns –i encara més, en subcicles interns a cadascun– i aïllar així uns subperíodes al voltant d'uns quants indicadors principals dels cicles: grau de lliberalització política; orientació dominant de les polítiques públiques; les principals estratègies d'ordre (i per tant de tractament de la protesta) manejades per les autoritats; i les aliances dominants durant els períodes entre les forces polítiques i socials. La noció, doncs, fa referència a cicles que són històrics però dels quals es destaca un conjunt de variables *polítiques* seleccionades.

Partint d'aquesta idea, el capítol 7 identifica aquest cicles polítics, identificació que és producte del treball de camp realitzat pel que fa els episodis de protesta esmentats. Els cicles bàsics són aquests:

- a. La transició institucional: 1976-1982.
- b. El cicle polític socialdemòcrata: 1982-1996, dividit en tres subcicles: 1982-1988, 1988-1993 i 1993-1996.
- c. El cicle polític conservador: 1996-2003, dividit en dos subcicles: 1996-2000 i 2000-2003.

En síntesi, aquesta Part III organitza en períodes coherents les variables polítiques principals que contribueixen a definir combinacions canviant d'oportunitats i constreyniments, combinacions a partir de les quals les mobilitzacions tenen més o menys possibilitat de produir-se i, en cas de fer-ho, de la manera amb que ho fan, actuant així a mode de "factores causals" o motivadors dels episodis d'acció col·lectiva que formen el nostre objecte empíric. Com explica molt bé Kitschelt (1986:58)

"Les estructures d'oportunitat política estan formades per configuracions específiques de recursos, estructures institucionals i precedents històrics per a la mobilització social que faciliten el desenvolupament de moviments de protesta en certs casos i el limiten en uns altres. Tot i que no determinen completament el curs que seguiràn els moviments socials, una comparació acurada entre ells permet explicar-se moltes coses pel que fa les

variacions entre moviments amb demandes similars però situats en ubicacions diferents”.

Aquesta Part III, malauradament, en ser el producte fonamentalment del treball de camp i haber-se realitzat aquest de manera molt apretada, a la qual cosa ha contribuït molt la lentitud extrema amb que s’han obtingut les fonts informatives (la premsa de l’època) en els arxius corresponents, no ha estat possible tractar-la amb idèntic grau d’aprofundiment que els capítols teòrics anteriors. Restava doncs com un aspecte central que una eventual i futura redacció d’un llibre ha de tenir com a pas previ.

La Part IV, que consta de set capítols, es titula *Els episodis empírics de les mobilitzacions de masses* i és la part empírica central de l’investigació. Està composta pels episodis particulars que hem mencionat abans⁴, però –gràcies al treball dels capítols de la Part II- amb idèntic fonament, enfocament i metodologia. L’exposició del tractament és també comuna i consta en cada un dels capítols de quatre seccions internes idèntiques o molt semblants que facilitaràn l’anàlisi conjunta pormenoritzada en una eventual i futura segona fase de la investigació:

- A. Descripció sintètica del fenomen, la investigació particular (l’episodi) i les principals troballes.
- B. Teoria: els materials conceptuals i teòrics *específics* de l’episodi particular que s’han elaborat, el quadre de variables utilitzades per a l’anàlisi i la metodologia *específica* emprada.
- C. Enquadrament del fenomen, quan és el cas d’un episodi que és part d’una seqüència (per exemple, en el cas del cicle de vagues generals).
- D. Anàlisi.

El capítol 8 tracta dels precedents de les grans mobilitzacions posttransicionals, és a dir, del model de conflicte propi de la transició, entre 1976 i 1982, i en particular de les vagues generals i grans manifestacions del període (especialment, del 1976). El capítol 9 analitza la primera gran onada mobilitzadora del període posttransicional, les accions col·lectives de masses i el moviment social que es generen al voltant de la protesta contra l’OTAN entre 1982 i 1986 aproximadament. Inclou dos elaboracions conceptuals. Una, sobre la noció de “repertori d’acció”, una noció especialment requerida en l’estudi d’aquest cas. I dos, sobre l’aplicació de la diferenciació conceptual de Doug McAdam entre moviments “iniciadors” i “derivats”, atès que la hipòtesi de la investigació és que el moviment anti-OTAN és un moviment iniciador que innova i prepara el terreny per a les mobilitzacions posteriors. Els capítols 10-12 tracten part del cicle de vagues generals que es portaren a terme entre 1985 i 2002 i que, en certa mesura, connecten amb les vagues del període de la transició tractades al capítol 8. El capítol 10 analitza les primeres i grans vagues generals del període del PSOE en el Govern, de les quals la primera (1985) es pot considerar com de preparació, mentre que la segona (1988) és la més important i seguida de tota la sèrie. El capítol 11 és un petit compendi de les dues vagues generals de, diguem-ne, transició dins del cicle analitzat, les de 1992 i 1994, que no han estat analitzades empíricament a fons per manca de mitjans. El capítol 12 analitza la primera, i fins ara única, vaga general del període d’hegemonia del Partit Popular, la del 20 de juny de 2002. El capítol 13 investiga les mobilitzacions contra la primera Guerra del Golf pel 1991. En la mobilització (vaga general) de 14 de desembre de 1988 ja havien ingressat a l’escenari polític, com a actor formal de primer ordre, els medis de comunicació de masses, produint-se per primer cop allò que la recerca anomena “crisi d’opinió”: una majoria de la ciutadania s’oposa a una política pública “d’Estat” (compartida per dretes i esquerres hegemòniques) mentre

que l'*establishment* polític la porta a terme a qualsevol preu i amb l'ajuda aparentment incondicional dels mass-media. Aquesta pauta es repeteix i augmenta en intensitat amb ocasió de la primera Guerra del Golf pel 1991, de manera que el capítol inclou l'anàlisi d'aquest fenomen connexe amb les mobilitzacions. El capítol 14, *Annexos*, inclou un volum important de dades i sistematització de la informació recollida durant l'estudi dels episodis esmentats.

Com a Part V de *Conclusions* volíem incloure un únic capítol. El capítol 15, *Conclusions temptatives sobre postransicions incertes*, feia un repàs i síntesi de les troballes dels capítols anteriors i perfilava els resultats més generals als quals havia arribat fins al moment la investigació. El seu títol parafraseja l'ortodox però molt important estudi d'O'Donnell i Schmitter (1986) sobre les transicions polítiques per tal d'indicar que, si ens guiem per l'experiència espanyola, i contràriament al que pensaven molts dels seus defensors i estudiosos, els períodes postransicionals són plens d'incerteses i ofereixen poques garanties de la pretesa "consolidació democràtica". Home, sí... però deu n'hi do els desarreglos amb que opera aquesta societat espanyola i catalana postransicional, una mostra significativa dels quals són les mobilitzacions investigades. La realitat de les coses (és a dir, que hem anat tancant les parts de l'estudi al darrer moment) ens fa pensar que és més aconsellable omitir el que seria un capítol final apresurat i mancat d'una anàlisi col·lectiva. Creim, però, que el treball que sí hem acabat té suficient entitat com perquè les conclusions generals provisionals es puguin inferir amb certa facilitat de la seva lectura, tasca que demanem al benevolent lector o lectora que porti a terme per sí mateix. Pel que fa les conclusions generals definitives, hauràn d'esperar a una eventual treball col·lectiu en el futur pròxim de cara a preparar un llibre.

III.

Pel que fa l'autoria dels resultats de l'investigació que presentem s'ha de dir el següent. El treball s'ha portat a terme amb un raonable esperit d'investigació col·lectiva, de manera que pot afirmar-se que una part dels resultats analítics són compartits per tot l'equip de recerca (especialment per les persones que figuren com a coautores a la Portada i pel seu director) i en certa manera són el resultat d'aquest esforç intel·lectual cooperatiu. D'altra banda, com és lògic, el treball s'ha pogut fer degut a una marcada divisió del treball, que ha exigint una gran dedicació de treball per part dels membres de l'equip durant l'any i mig de treball de camp (aprofito l'avinentsa per agrair molt afectuosament aquesta entrega). Això fa que sigui imperatiu i legítim identificar, tot i l'elaboració col·lectiva aludida, quin o quins són els autors o autores principals de cada capítol.

Els capítols 1 a 4 i 6 corresponen al director de l'estudi. Pel que fa el capítol 5 va ser l'objecte central d'unes sessions de seminari a la Facultat de Ciències Econòmiques de la UB que marxaven en paral·lel al treball de camp. Sobre la qüestió de la societat civil hi varen intervenir principalment Salvador Aguilar, María T. Bretones i Joaquim Sempere. El resultat d'aquest treball es troba en part al capítol 4 i en part al 5; aquest últim conté una nota teòrica de la qual és autor en Joaquim Sempere. El capítol 7 coorespon a Salvador Aguilar. El capítol 8 correspon al treball de Rosa Carbó. El capítol 9, al treball de Josep Miquel García i Joaquim Sempere. El capítol 10, a Gisela Murillo. El capítols 11 i 12, al treball de Marisa Duarte. El capítol 13, al treball de Marta Pérez Soria (les mobilitzacions) i María T. Bretones (la crisi d'opinió). El capítol 14 correspon al conjunt de dades sistemàtiques que cada autor o autors principals dels capítol han trobat o generat en la realització de la seva part del treball.

Finalment, s'ha d'afegir que una de les coses de les quals ens sentim més satisfets col·lectivament perquè és una de les fites ideals de qualsevol recerca és que, en paral·lel a la seva realització, una part de l'equip ha aconseguit satisfer compromisos acadèmics diversos coincidint amb la seva contribució a la recerca, directa o indirecta. Són aquests:

- Rosa Carbó, Treball de fi de carrera de la Llicenciatura en Sociologia de la UB, titulat "Conflicte social i transició política. El model de conflicte y les mobilitzacions en la transició espanyola", el qual ha estat avaluat amb un Excel·lent.
- Gisela Murillo, Treball de DEA del segon any de doctorat, Doctorat en Sociologia de la UB, titulat "El conflicte entre partit i sindicat socialdemòcrates a l'Espanya posterior a la transició", el qual ha estat avaluat amb un Excel·lent.
- Josep Miquel García, Treball de DEA del segon any de doctorat, Doctorat en Sociologia de la UB, titulat "'OTAN no, Bases fora!': les mobilitzacions espanyoles contra l'OTAN", el qual ha estat avaluat amb un Excel·lent.
- Marisa Duarte, Treball de DEA del segon any de doctorat, Doctorat en Sociologia de la UB, titulat "Acción colectiva y política competitiva: la huelga general española del 20J de 2002", el qual ha estat avaluat amb un Excel·lent.
- Marta Pérez Soria, Treball de DEA del segon any de doctorat, Doctorat en Sociologia de la UB, titulat "Les mobilitzacions espanyoles contra la primera Guerra del Golf", el qual ha estat avaluat amb un Excel·lent.
- Cecilia Levit, Treball de DEA del segon any de doctorat, Doctorat en Sociologia de la UB, titulat "Piquete y cacerola: la lucha social y la cuestión de la democracia en la Argentina contemporánea", avaluat amb un Excel·lent.
- Joaquim Sempere, Josep Miquel García i Xavier Godàs, Ponència al Congrés de l'AECPA a celebrar el setembre de 2003 a Barcelona sobre les mobilitzacions contra l'OTAN.

IV.

Qualsevol recerca sobre qüestions de l'amplitud de les que tractem aquí es deutora de l'ajut i contribucions de moltes persones a les quals cal agrair la seva intervenció. Limitant aquest reconeixement als casos més evidents, farem esment dels següents.

En primer lloc, la col·laboració de l'*staff* de la Fundació Utopia i, en general, del personal de l'Arxiu Històric de Cornellà. La recerca s'ha portat a terme materialment a l'oficina que, mitjançant conveni entre la UB i la Fundació Utopia, el CAD utilitza a les instal·lacions de la Fundació Utopia. Agraïm aquesta cooperació tant fonamental a aquesta institució (i en nom seu, a Francesc Castellana i Jordi Izquierdo) i en particular l'ajut prestat per la bibliotecaria (Beatriu Pasarín) i la secretaria de la Fundació Utopia (Maricarmen Caballero).

Agraïm també l'estímul intel·lectual i cooperació pràctica prestada pel professor Pedro Ibarra, de la Universitat del País Basc. I les dels professors Carlos Zeller (UAB) i Jordi Roca Jusmet (UB), els quals no han pogut integrar-se a la recerca, com era la intenció original, però han contribuït directa i indirectament a fer-la possible. Agraïm també l'atenció i els comentaris fets per les persones que varen freqüentar el Seminari d'investigació que el CAD va portar a terme en paral·lel a la recerca a la Facultat d'Econòmiques de la UB; igualment, a les persones que varen assistir a la sessió que, en la mateixa Facultat, va organitzar el Seminari de Teoria i Estructura Socials per discutir un paper de S. Aguilar del qual figura aquí un extracte en forma de capítol 3.

Agraïm molt a la Fundació Jaume Bofill la concessió d'un ajut que ha permès fer-se càrrec de les despeses més bàsiques generades per la recerca. Esperem que sigui indulgent amb el petit pas final que no hem estat capaços de fer (els tres capítols esmentats inacabats), en el convenciment que hem aprofitat òptimament l'ajut concedit amb el treball que sí hem estat capaços de fer i que es presenta aquí.

Agraïm la cooperació de la biblioteca de la Facultat de Ciències Econòmiques de la UB i l'ajut de la seva cap, Carme Gambús. Cal fer esment també, com "agraïment negatiu", la poca cooperació i els mals modes mostrats per la responsable de l'hemeroteca de la Universitat Autònoma de Barcelona d'on s'han extret la majoria dels materials de recerca documental que s'han utilitzat. Es una pena que, després de tants anys d'aguantar els entrebancs a l'investigació posats sistemàticament pel franquisme (el vell i el nou), ens trobem encara en situacions tant "ancien régime" com el protagonitzat per aquesta senyora. El comportament contrasta amb l'impecable professionalitat mostrada per l'equip de treball del Servei de Copisteria i els treballadors de la biblioteca situada en la dita hemeroteca, que agraïm molt.

Finalment, l'agraïment més efusiu és per a l'equip de recerca. Han estat molts mesos, de molta feina i amb poques contrapartides immediates. Tot i això, la recerca s'ha fet en un ambient positiu i cordial, amb algú inevitable estirabot, que tothom ha sabut apreciar. La culminació exitosa de compromisos acadèmics individuals diversos coincidint amb la investigació ha sigut un just premi que ens ha omplert a tots i totes de satisfacció.

VI. L'equip de treball ha integrat persones, algunes de nacionalitat no espanyola, que usen el català, el castellà i el català i castellà a la vegada (alternativament). Els capítols que es presenten han estat redactats en l'idioma en que cada persona es sentia més comode per a expressar-se.

¹ Aquest és l'argument, entre molts d'altres, de Juan J. Linz (1982).

² S'hauria de fer una anàlisi comparada entre varios casos de transició política i sobre la base de la proposta que acabem de mencionar, la de les "poliarquies postransicionals". En absència d'estudis suficients sobre això, de moment podem dir que, pel que fa el cas espanyol, hi ha molts indicis, que es mencionen al llarg de l'estudi, de que anem ben orientats.

³ No són pocs els comentaristes que, en els darrers anys, comencen a considerar que allò instalat a Espanya i Catalunya és una "democràcia electoral", és a dir, un sistema polític relativament liberalitzat però amb un contingut democràtic desigual i escàs, i amb no pocs elements poc i àdhuc anti-democràtics.

⁴ Amb l'excepció, per raons obvies (l'episodi es produí quan la recerca ja estava iniciada), de les mobilitzacions contra la Guerra d'Irak del primer trimestre de 2003. Pensem que, sense dubte, formen part integral del nostra objecte teòric aquí (i es poden llegir com un indicati que les hipòtesis centrals de l'estudi estaven ben encaminades). En una eventual segona fase de la recerca hauràn de ser tractades i inserides en el motllo teòric-conceptual de la present investigació (requisit que, a primera vista, es satisfà amb facilitat).